

Trabzon Atatürk Köşkü

Trabzon'un Soğuksu mevkiinde çam ağaçları ile çevrili bir alan içerisinde yer alan Trabzon Atatürk Köşkü, bankerlik ve tüccarlıkla iştigal eden Rum asıllı Konstantin Kabayanidis tarafından 1900'lerin başlarında yaptırılmıştır (1905-1910).

Zarif dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı Art Nouveau mimarisinin etkilerini taşıyan ve bodrumu ile birlikte dört katlı olan Köşk; taş, tuğla ve ahşap yapı malzemesi kullanılarak, yığma yapım tekniğiyle, konut olarak kullanılmak üzere yapılmış bir bina olup girişi doğudandır. Köşk'ün dış cephesinde taş, iç cephesinde Bağdadî tekniği (ahşap çıtaların, 2 - 3 cm aralıklı olarak, ahşap iskeletin iç ve dış yüzeyine çakılması) ve zeminde ise karo mozaik kullanılmıştır. Mozaik döşemeleri, ampir alçı süslemeleri, üst katlara çıkan geniş ve süslü ahşap döner merdivenleri ile kuzey yönünden bahçeye inen eğrisel merdivenleri binanın başlıca mimari özellikleri olarak dikkati çekmektedir. Köşk'ün bodrum katında hizmet alanları ve hamam, giriş katında oturma, dinlenme, yemek ve misafir odaları ile mutfak, banyo, birinci katta çalışma, bekleme, toplantı ve yatak odaları yer almaktadır. İkinci katta ayrıca iki küçük oda daha bulunmaktadır. Köşk'te göze çarpan bir diğer özellik ise dönemin ileri teknolojisi ile yapılan su ve ısıtma tesisatıdır.

Trabzon Atatürk Köşkü

İnşa edildiği yıldan Birinci Dünya Savaşı sürecinde Rusların şehri terk yıllarına kadar Kabayanidis ailesi tarafından sayfiye evi olarak kullanılan Köşk, Emval-i Metruke Kanunu çerçevesinde 1919 yılında ihtiyati tedbir konularak maliyeye intikal etmiş, 1923'te imzalanan Lozan Anlaşması'nın Mübadele maddeleri gereğince de Hazineye devredilmiştir.

Millî Mücadele'den sonra yurt seyahatlerine başlayan Mustafa Kemal Paşa, 1924, 1930 ve 1937 yıllarında olmak üzere üç defa Trabzon'u ziyaret etmiştir. Her birisi büyük anlam ve taşıyan bu ziyaretlerde Trabzon halkının büyük sevgi gösteriyle karşılanmış, Mustafa Kemal Paşa'dan aynı şekilde karşılık bulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, 1924 yılının 15-17 Eylül günlerini kapsayan ilk Trabzon ziyaretine eşi Latife Hanım ile birlikte maiyetinde İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver), Gaziantep (Gazi-Ayıntap) Mebusu Kılıç Ali Bey, Bozok Mebusu Salih Bey (Bozok), Rize Mebusu Raif Bey, Cumhurbaşkanlığı Başkâtibi Tevfik Bey, Seryaver Rusuhi Bey ve Ankara Polis Müdürü Dilaver Bey bulunmaktaydı. 11 Eylül gecesi Mudanya'dan hareket eden Hamidiye Kruvazörü, 15 Eylül günü saat 7.30'da Trabzon Limanı'na vardı. Gazi Paşa'yı iskelede şehrin mülkî ve askeri yöneticileri, cemiyet temsilcileri, öğrenciler, yabancı temsilciler ve halk karşıladı. Karşılama ve takdim merasimini müteakip saat 10.00'da karaya çıkan Mustafa Kemal Paşa'ya halkın ilgisi büyük olmuştu.

Mustafa Kemal Paşa, Halk Fırkası ve Hükümet Binasını ziyaret ettikten sonra kendisine tahsis edilen konaklayacağı köşke geçmiştir. Gazi Paşa'ya Trabzon'u ilk ziyaretinde tahsis edilen bina, Zeytinlik Sokağı'nda bulunan ve daha sonra III. Ordu Umumi Müfettişlik Binası olarak kullanılan Köşk'tü. Daha sonra "Atatürk Köşkü" olarak anılan Soğuksu'daki Köşk'e de uğramış, 16 Eylül akşamı alt kat salonunda Trabzon Belediye Başkanı Kazazade Hüseyin Efendi onun onuruna bir yemek vermiş ve konuşma yapmıştı. Kazazade Hüseyin Efendi konuşmasında; Trabzon halkının yıllardan beri büyük bir sevgiyel bağlı bulundukaları bu yüce kişiliğe kavuşmuş olmalarından dolayı tarifsiz bir mutluluk içinde olduğunu ifade ederken, Mustafa Kemal Paşa'da; Trabzon ve Trabzonluları temsil eden bu seçkin kişilerle Trabzon'da aynı sofrada bulunmaktan çok büyük mutluluk duyduğunu ifade etmiş, özellikle halkın gösterdiği ciddi sevgi ve bağlılıktan dolayı teşekkürlerini dile getirmiştir.

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'na göre Köşk'ün Atatürk'e hediye edilmesi ise bu ilk ziyaretten yaklaşık iki yıl sonra 1926'da Trabzon'da oluşturulan resmî ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan bir heyet tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya takdim edilmesi ile gerçekleşmiştir. Belediye Başkanı Gazaz Hüseyin, Parti Müfettişi Şevket Bey, Halk Partisi Başkanı Arif Bey, Vilayet Genel Meclisi Üyelerinden Ali Celil Bey, Ticaret Odası Başkanı Eyüboğlu Danış Bey, Türk Ocağı ve Muallimler Birliği Başkanı (Mustafa) Reşit (Tarakçıoğlu) Bey, Ticaret Mahfeli Başkanı Kasımoğlu Temel, Yeniyo gazetesini ve matbaasını sahibi Süküti Bey'den oluşan bu heyet Ankara'ya gitmiş ve Trabzon Belediyesince satın alınan Soğuksu'daki Köşk'ün anahtarı Atatürk'e sunulmuştur.

Hatırlanacağı üzere aynı günlerde (16 Haziran 1926) Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de bir suikast teşebbüsü olmuştu. Başarısızlığa uğrayan bu girişim bütün yurttaki olduğu gibi Trabzon'da da büyük bir tepkiyle karşılanmış, vilayet yönetimin ve sivil topluluk kuruluşlarının öncülüğünde büyük bir miting düzenlenmişti.

Trabzon Heyetini Ankara'da Çankaya Köşkü'nde kabul eden Atatürk, halkın yüksek duygularına karşı selam ve şükranlarının Trabzonlulara iletilmesini istemiştir.

Tapu kaydında Mustafa Kemal Paşa'ya; 385 arşın (yaklaşık 262 metre kare) olarak gösterilen Köşk'e ilaveten iki haneli bir ev de hediye edilmişti. Toplam alanı 9841,45 metre kare olan Köşk, Atatürk'e hediye edilen diğer evlere kıyasla bir hayli büyüktü. (Örneğin Erzurum'da hediye edilen ev 781, Samsun'da hediye edilen ev ise 496 metre kare arsaya sahipti.)

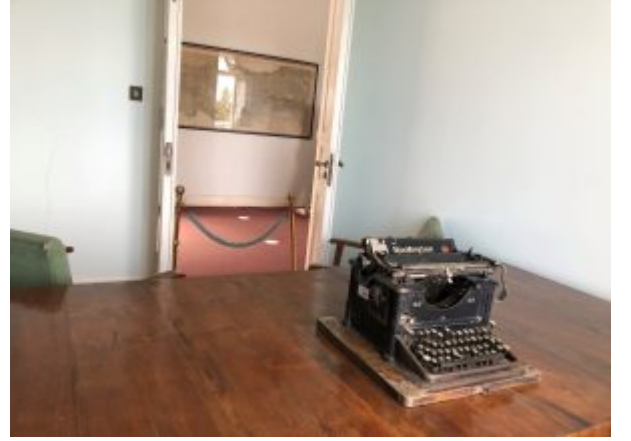
İkinci defa 27-29 Kasım 1930 tarihleri arasında Trabzon'u ziyarete eden Mustafa Kemal Paşa, 27 Kasım Perşembe günü Ege Vapuru (İzmir Vapuru) ile şehre gelmiştir. Limanda Malul Gazi Numan Sabit Bey'in oluşturduğu bir kıta ve halk tarafından karşılanan Mustafa Kemal Paşa'nın bu ziyaretinde ilkinde göre daha kalabalık olan maiyetinde şu kişiler bulunuyordu: Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Seryaver Rusuhi Bey, TBMM İkinci Reisi ve Trabzon Mebusu Hasan Bey (Saka), Kütahya Mebusu ve Trabzon Fahri Hemşerisi Recep Bey (Peker), Kılıç Ali, Recep Zühtü, Ruşen Eşref, Falih Rıfkı, Cevat Abbas, Salih Bey (Bozok), Reşit Galip, Memduh Şevket, Sıhhiye Müsteşarı Hüsameddin Bey, Ticaret Müsteşarı Şefik Bey, Adliye Müfettişi Ferid Bey, Mülkiye Müfettişi Necati Bey, Maarif Müfettişi Hasan Ali, Maliye Müfettişi Nedim Bey, CHF Başkatipli Ziya Bey, İstanbul Liman Şirketi Müdürü Hamdi Bey ve Anadolu Ajansından Kerameddin Bey. Önce Şükrü Kaya ve Rusuhi Bey'le birlikte Trabzon Türk Ocağı'nı, oradan Valilik ve Belediyeyi ziyaret eden Mustafa Kemal Paşa, sonra Soğuksu'ya kendisi için ayrılan Köşk'e geçmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın, bu ziyaretinde Trabzon Türk Ocağı'nda mı yoksa Soğuksu'daki köşkte mi kaldığı ile ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Kültür Bakanlığının "Trabzon Atatürk Köşkü" ile ilgili bilgilendirmesinde Atatürk'ün ikinci Trabzon

ziyaretinde ilk defa Soğuksu'daki Köşk'te kaldığı belirtilmektedir. Dinlenmek için Soğuksu'daki Köşk'e gittiği ve burada istirahat ettikten sonra ziyaretlerine devam ettiği dönem kaynaklarında da mevcuttur. Türk Ocağı'nda kaldığı belirtilen kaynaklara göre Mustafa Kemal Paşa, ilk gün ziyaretlerinin ardından yeniden Türk Ocağı'na dönerek akşam yemeğini yemiş ve geceyi de burada geçirmişti. Ertesi gün öğleye kadar burada dinlendikten sonra gittiği Cumhuriyet Halk Fırkası'nda bir konuşma yapmış, Değirmendere'ye doğru bir gezintinin ardından tekrar Türk Ocağı'na dönmüştü. Atatürk'ün Trabzon ziyaretlerine ilişkin en önemli dönem kaynağı olarak görülebilecek Mustafa Reşit Tarakçıoğlu tarafından derlenen "Büyük Tarih Trabzon'da" adlı eserde de Atatürk'ün Trabzon'da kaldığı iki geceyi de Türk Ocağı'nda geçirdiği belirtilmektedir: "Belediyeden sonra Gazi Hazretleri Soğuksu'ya gezmeğe gitmişler ve akşama Ocağa avdet buyurmuşlardır. Akşam yemeğini Türk Ocağı'nda tenavül buyuran Reisi Cumhur Hazretleri, manevi kerimeleri Hanımefendi ve refakatindeki zevatla Muhlis Sabahaddin'in (Mon Bey) piyesini temaşa etmek üzere Yıldız Sinemasına teşrif buyurmuşlar ve sinemadan sonra halkın coşkun tezahürleri arasında Ocağa avdet etmişlerdir...". Atatürk kısa süren bu ziyaretinde tekrar Trabzon'a geleceğine dair verdiği sözle şehirden ayrılmıştır.

Atatürk Trabzon'a son ziyaretini, III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in daveti üzerine 10-12 Haziran 1937 günleri arasında yapmıştır. Ziyaretin amacı Doğu vilayetlerinin durumunu yerinde görmektir. Uzer, 9 Haziran 1937 tarihli raporunda Atatürk'ün Trabzon'da kalacağı sürede takip edilecek programı, Dâhiliye Vekâleti ile Başvekâlete iletmişti. Programa göre Atatürk'ün kabul etmesi halinde civar illerden gelecek heyetlerle görüşmeleri olacaktır. Trabzon'dan sonra Erzurum'a geçmesi planlandığından yol güzergâhının müsait olması için gereken tedbirler alınmıştı. Atatürk 8 Haziran günü saat 15.30'da İstanbul'dan Ege Vapuru ile yola çıkarken, civar illerden heyetler de Trabzon'a gelmeye başlamıştı. Bayburt'tan, Erzurum'dan, Kars'tan, Gümüşhane'den, Rize'den, Artvin'den ve Erzincan'dan heyetler şehre ulaşmış veya ulaşmak üzereydi. 10 Haziran günü saat 14.00 civarında Ege Vapuru, Trabzon Limanı'na ulaşmıştır.

Atatürk, Trabzon'u üçüncü ve son ziyaretinde, Trabzon İl Özel İdaresi tarafından (Vilayet Daimi Encümenininin 18 Mayıs 1931 tarihli kararıyla) ona hediye edilen Soğuksu'daki Köşk'te kalmıştır. Fakat bu seferki ziyareti Köşk açısından da farklı bir anlam taşımaktadır. İlk olarak burada kaleme alarak Başbakan İsmet İnönü'ye 12 Haziran günü gönderdiği bir yazıda, ziyaretiyle ilgili izlenimlerini anlatmıştır. Tahsin Uzer, Trabzon-Erzurum yolunun onarımı ve yapımı için başlatılan inşaat çalışmalarının henüz tamamlanmamış olması nedeniyle yetkili ve ilgilileri bir araya getirmek istemişti. Yolun tamamlanmasına önem veren bu nedenle de davete icabet eden Atatürk, Trabzon'a yaptığı bu son ziyareti "müstesna" olarak nitelemiştir. Tüm ziyaret boyunca halkın sevgi gösterileriyle karşılanan ve Köşk'te de devam eden bu yakın ilgiden bir hayli memnuluk duyan Atatürk, İsmet Paşa'ya Köşk'te düzenlenen geceyi kastederek "Orada da beni yalnız bırakmadılar. Her türlü yüksek misafirperverlik timsali ile karşılaştım. Çok rahat ve huzur içinde geceyi geçirdim" yazacaktı. Atatürk'ün yanında olan ve konuşulanlara tanıklık eden bir kişi de onun, "Beni ihya ettiniz... ölmezsem en kısa zamanda Trabzon'da aranızda olacağım" dediğini ifade etmektedir.

Trabzon Atatürk Köşkü'nde 27 Temmuz 2021 tarihli inceleme

Atatürk'ün çok memnun kaldığı bu geceyi III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, onun şerefine organize etmişti. Doğu'dan ve bölgedeki diğer vilayetlerden gelen vatandaşların da iştirak ettiği gecede halk oyunları gösterileri yapılmıştır. Atatürk, bu oyunların aynı zamanda spor olduğunu, Karadenizli ve Doğulu gençlerin de çok zeki olduklarını söylemiştir. Atatürk yerel sanatçılardan Necmiati Kulübünün amatör saz sanatçıları topluluğunun icralarını da dinlemiş, kendilerini daha da geliştirmelerini Trabzon'a tekrar geldiğinde kendilerini dinleyeceğini ifade etmiştir.

Atatürk, aynı gece tüm şahsi mallarını millete bağışladığına dair kararını bu Köşk'te açıklamıştır. Atatürk'ün tarihi kararı, yine onun emri ile İsmet İnönü'ye Köşk'ten çekilen bir telgrafla bildirilmiştir: "Mal ve mülk bana ağırlık veriyor. Bunları millete vermekle ferahlık duyuyorum. İnsanın serveti kendi manevi şahsiyetinde olmalıdır. Ben büyük millete daha neler vermek istiyorum" diyen Atatürk, İsmet Paşa'ya gönderdiği yazıda hislerini şöyle ifade etmiştir: "Şimdi şu dakikada Trabzon Atatürk Köşkü'nde bulunurken bütün Şark vilayetleri Türk Mümessiller Heyetleri ile birlikte geçirmekte olduğumuz samimi hayatın devlet, hükümet ve millet iştirakinin en yüksek en mucizesini görmekte olduğumu söylersem buna ne kadar sevineceğinizi ve benim bu derin sevincimi bütün memleket ve millete senin ağzından ne kadar iyi söylenebileceğini takdir ederek gözlerinizden muhabbetle öperim".

Atatürk, 10 Haziran günü İzmir Vapuru ile geldiği Trabzon'dan, 12 Haziran günü ani bir kararla Soğuksu'daki Köşk'ünden sabaha karşı saat 03.30 civarında ve saat 05.30'da da limandan hareket ederek ayrılmıştır.

Atatürk'ün İsmet İnönü'ye gönderdiği telgraflarda Köşk için bizzat kendisinin "Trabzon Atatürk Köşkü" adını kullanması kendisine sunulan bu hediyeden büyük memnunluk duyduğunu göstermekteydi.

18 Mayıs 1931'de hediye edilen Trabzon Atatürk Köşkü'nün işlemleri 16 Haziran 1931 tamamlanmış, Gazi Mustafa Kemal Paşa adına tapuya kaydı yapılmıştı. Ancak Atatürk'ün Türk ulusuna armağan edilen listede yer almamıştı. Dolayısıyla Atatürk'ün vefatından sonra burası kanuni mirasçısı olan kız kardeşi Makbule Boysan'a intikal etti. Yasal işlem Ankara Asliye Hukuk Hâkimliğinin 7 Aralık 1938 tarihli veraset ilamı ile gerçekleşmiş ve Köşk, Makbule Boysan adına 31 Temmuz 1939 tarihinde tapuya tescil edilmiştir. III. Umum Müfettiş Tahsin Uzer, Köşk'ün kapılarını halka açmış ve burada çeşitli toplantılar yapılmıştır. Hatta III. Umum Müfettişlik tarafından kiralanmıştır. Trabzon Belediyesi, Atatürk'ün hatırasını yaşatmak amacıyla Köşk'ü istimlak etmek istemiş fakat Makbule Boysan'ın karara itirazı sonrası konu mahkemeye intikal etmiştir. Yeniden belirlenen Köşk'ün değerine itiraz edilmeyince burası Trabzon Belediyesince tescillenmiş ve 1943 yılında da istimlak edilerek "Atatürk Müzesi" haline getirilmiştir.

Vasiyet odası: Trabzon Atatürk Köşkü'nde 27 Temmuz 2021 tarihli inceleme

Bugün müze olarak hizmet veren ve Trabzon'un en fazla ziyaret edilen yerlerden birisi olan Köşk'te, 19. yy sonu ile 20. yy ait mobilyalar, porselenler, halılar vb. başka Atatürk'e ait eşyalar ile tablolardan oluşan 344 adet eser sergilenmektedir. Köşk'ün girişinde sağda Atatürk'ün Trabzon'a ilk gelişinde yaptığı konuşmanın tam metni asılıdır. Yine odalara geçit veren salon duvarlarında Atatürk'ün gezilerine ait fotoğraflar bulunmaktadır. Atatürk'ün dinlendiği koltuk ve kanepeler, yemek salonu, üçüncü katta Atatürk'ün yatak odası, banyosu, yaver odaları ve çalışma salonu vardır. Ayrıca Atatürk'ün Dersim isyanı sırasında harekât planını ve üzerinde bizzat işaretlemeler yaptığı bir harita ziyaretçilere açık vaziyettedir.

Dersim isyanı sırasında Atatürk tarafından harita üzerinde yapılan işaretlemeler: Trabzon Atatürk Köşkü'nde 27 Temmuz 2021 tarihli inceleme

Zehra ASLAN-Mehmet OKUR

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.10/2.9.8.

BCA, 30.10/2.12.4.

BCA, 30.10/2.12.9.1.

BCA, 30.10/2.12.9.3

BCA, 30.10/2.12.6.5.

BCA, 30.10/1.3.16.

BCA, 30.10/2.9.36.

BCA, 30.10/2.12.6.

BCA, 30.10/2.12.8.

Akşam, 13, 14, 15 Haziran 1937.

Hâkimiyet-I Milliye, 16 Eylül 1924.

Yeniyol, 29 Kasım 1930.

Bali, Ahmet Can; Rasim Şimşek, **Atatürk'ün Trabzon Konuşmaları**, KTÜ Yayınları, Trabzon 1990.

Bekar, Makbulenur; Demet Ülkü Gülpınar Sekban, "Kentlerin Zihinde Bıraktığı İzler: Trabzon Örneği", **Uluslararası**

Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research, C 11 S 58 Ağustos 2018, S.331-339.

Birlik, Gültekin Kâmil, “Makbule Atadan’ın Mustafa Kemal Atatürk’ün Mirasına Yaklaşımı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XXXI, S 92, Güz 2015, s. 77-111.

Birlik, Gültekin Kâmil, “Trabzon Atatürk Köşkü”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 59, Güz 2016, s. 51-71.

Tarakçođlu, Mustafa Reşit, **Büyük Tarih Trabzon’da**, Trabzon Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, İstanbul 1938.

Tarakçođlu, Mustafa Reşit, **Trabzon’un Yakın Tarihi**, KTÜ Yayınları, Trabzon 1986.

Trabzon’dan Atatürk’e, Atatürk’ün Doğumunun 100.Yılı Nedeniyle Trabzon İl Kutlama Komitesince Hazırlanmıştır, Trabzon, 1981.

Perker, Z. Sevgen, “Sistem Yaklaşımı Bağlamında Bir Girdi ve Sistem Olarak Geleneksel Anadolu Konutu”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume: 7, Number: 2, 2012, s.554-571.

Usta, Veysel, **Atatürk’ün 125. Doğum Yıldönümü Anısına Fotoğraflarla Atatürk ve Trabzon**, KTÜ Yayınları, Trabzon, Mayıs 2006.

Aslan, Zehra, “Atatürk’ün Trabzon’a Yaptığı Ziyaretler ve Bunların Trabzon Kamuoyundaki Algısı”, **Atatürk Haftası Armağanı Dergisi**, ATASE Daire Başkanlığı Yayını, Sayı:43, 10 Kasım 2016, s.69-88.

Görseller:

Metin içinde kullanılanlar: **Trabzon Atatürk Köşkü’nde 27 Temmuz 2021 tarihli inceleme**

Kapak görseli, <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57781/ataturk-kosku.html>, Eriřim, 28.07.2021.

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44047/trabzon-ataturk-kosku-muzesi.html>, Eriřim: 18.10.2020.

<https://www.ktb.gov.tr/TR-96386/trabzon—ataturk-kosku.html>, Eriřim: 18.07.2021.

https://www.trabzongazetecilercemiyeti.org.tr/Trabzon_Muzeler.html, Eriřim, 28.07.2021.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/trabzon-ataturk-kosku-2/?pdf=4205> adresinden eriřilmiştir